

*BILAG
7*

*PÅ VEJ MOD ET KVALITETSMÆSSIGT,
RELEVANT OG SAMMENHÆNGENDE
UDDANNELSESTILBUD*

RAPPORT FRA DET NEDERLANDSKE
UDDANNELSESRÅD 2012

FOR UDVALG FOR KVALITET OG
RELEVANS I DE VIDEREGÅENDE
UDDANNELSER

Udvalg for Kvalitet og Relevans
i de Videregående Uddannelser

BILAG 7

*PÅ VEJ MOD ET KVALITETSMÆSSIGT,
RELEVANT OG SAMMENHÆNGENDE
UDDANNELSESTILBUD*

**RAPPORT FRA DET NEDERLANDSKE
UDDANNELSESRÅD 2012**

OVERSAT FRA NEDERLANDSK AF KIRSTEN
RAHBEK OG LISE BØGH-SØRENSEN

*ZICHT OP EEN MACRODOELMATIG
OPLEIDINGSAANBOD*

FOR UDVALG FOR KVALITET OG
RELEVANS I DE VIDEREGÅENDE
UDDANNELSER

På vej mod et kvalitetsmæssigt, relevant og sammenhængende uddannelsesstilbud

Sammenfatning

Ifølge rådet er god information absolut afgørende for at opnå kvalitet, relevans og sammenhæng i erhvervsuddannelserne og de højere uddannelser. Hvad angår det nuværende tilbud, er det dog kun påkrævet at gribe ind ved uddannelser, der tydeligvis ikke tilbydes på en kvalitetsmæssig, relevant og sammenhængende måde. Dette gælder fx for små, urentable uddannelser, der tilbydes flere steder, for uddannelser, som derimod er i fare for at forsvinde eller for uddannelser med et meget begrænset arbejdsmarkedsperspektiv. Der bør ved uddannelsesinstitutioner indføres indikatorer, der stimulerer institutionerne til meget nøje selv at overvåge, aflægge ansvar for og om nødvendigt tilpasse deres uddannelsesportfolio. Efter rådets opfattelse hører det med til det offentlige styringsansvar at følge med i, om dette virkelig fører til et kvalitetsmæssigt, relevant og sammenhængende uddannelsesstilbud. I yderste tilfælde må det offentlige kunne beslutte at nedlægge eller netop bevare uddannelser. For at forbedre informationen til studiesøgende anbefaler rådet en obligatorisk uddannelsesguide.

Anbefaling 1: Stå til ansvar over for det offentlige ved hjælp af et trafiklyssystem

Rådet foreslår, at det offentlige anvender et trafiklyssystem som indikator for blandt andet uddannelsernes ønskede omfang og arbejdsmarkedsrelevans. Hvis uddannelser ikke opfylder på forhånd fastlagte kriterier, bliver de dertilhørende trafiklys tændt. Indførelse og offentliggørelse af et sådant trafiklyssystem skal tilskynde uddannelsesinstitutioner til på hensigtsmæssig vis at indrette og afstemme deres uddannelsesportfolio i samråd med andre uddannelsesinstitutioner. Uddannelsesinstitutioner kan om nødvendigt i deres årsberetning tilkendegive, hvorfor specifikke uddannelser opretholdes. Tilsynsrådet bør også spille en rolle ved udtrykkeligt at bede uddannelsesinstitutionernes ledelse stå til ansvar for uddannelsers opretholdelse eller nedlæggelse. Til sidst kan det offentlige i yderste tilfælde gribe ind og på basis af trafiklyssystemet nedlægge eller ophøre med at finansiere bestemte uddannelsessteder.

Anbefaling 2: Forbedring af studievalgsprocessen ved at forøge de studiesøgendes indsigt

Når studiesøgende har en god indsigt i uddannelsernes arbejdsmarkedsrelevans og kvalitet, kan de foretage et mere velovervejet valg af uddannelse. Rådet tilråder derfor at forbedre denne information. Uddannelsesinstitutioner bør ved hjælp af en uddannelsesguide være forpligtet til at informere studiesøgende om uddannelsens arbejdsmarkedsrelevans og kvalitet. Informationen kan bringe studiesøgende på andre tanker og i sidste ende få uddannelsesinstitutioner til at genoverveje at tilbyde disse uddannelser. Også på ungdomsuddannelserne burde der fokuseres mere på karriereperspektiv og -vejledning.

Anbefaling 3: Særbevilling til unikke og samfundsrelevante små uddannelser

Unikke og samfundsrelevante små uddannelser opretholdes ved hjælp af en særbevilling med ekstra tilskud. Ved planlagt nedlæggelse af den sidste uddannelse inden for et bestemt område bør der afgives et signal. Rådet tilråder det offentlige at installere en indberetningsinstans for planlagte nedlæggelser af uddannelser samt at sørge for at give unikke og små uddannelser en særbevilling.

1. Indledning

Uddannelses tilbuddet i erhvervsuddannelserne og de videregående uddannelser (= professionshøjskole- og universitetsuddannelser, note oversætterne) skal bedst muligt afstemmes efter studiesøgendes og arbejdsmarkedets fremtidige behov. Samtidig skal tilbuddet tilrettelægges på en effektiv måde. Der er tale om et kvalitetsmæssigt, relevant og sammenhængende uddannelses tilbud, når disse aspekter harmonerer med hinanden. I øjeblikket kan man få indtryk af, at dette ikke altid er tilfældet.

1.1 Uddannelses tilbud er resultatet af samspil mellem forskellige parter

Uddannelses tilbuddet i erhvervsuddannelserne og på de videregående uddannelser opstår takket være et komplekst samspil mellem forskellige styringsmekanismer som fx studiesøgendes valgfrihed (markedseffekt), det offentlige finansieringsregler, institutioners og læreres indholdsmæssige overvejelser i samspil med eller uden organiserede drøftelser mellem institutioner og erhvervslivet, akkreditering og optagelsesprocedurer.

Der er tale om et kvalitetsmæssigt, relevant og sammenhængende uddannelses tilbud, hvis det endelige resultat af alle disse aktørers beslutninger er effektivt. Der kan være flere grunde til, hvorfor dette ikke er tilfældet. Studerende kan fx have svært ved at foretage det rigtige studievalg, fordi de ikke har et klart billede af det fremtidige arbejdsmarkedsperspektiv, som er forbundet med det pågældende valg. Institutioner kan desuden være tilbøjelige til at opretholde flere uddannelser, end der set ud fra et samfundsmæssigt perspektiv optimalt burde være. Virksomheder er først og fremmest fokuserede på deres personalebehov på kort sigt og i mindre grad på dimittenders langsigtede karrierespæktiv.

Dernæst er det et spørgsmål om, hvilket instrument der er mest egnet til at løse eventuelle problemer med kvalitet, relevans og sammenhæng, og hvilken rolle det offentlige kan spille heri. Det afhænger af problemets årsag. Hvis (nogle) studiesøgende i utilstrækkelig grad er i stand til at bedømme langtidssudsigterne for deres studievalg, så kræves der bedre information og muligvis også indholdsmæssig tilpasning af nogle uddannelser. I de tilfælde, hvor institutioner har et stærkere incitament til at oprette nye uddannelser frem for at nedlægge gamle, kan supplerende incitamenter muligvis bidrage til en mere ligevægtig situation. For at vurdere uddannelsernes kobling til arbejdsmarkedet skal der ikke kun fokuseres på dimittenders arbejdsmarkedsperspektiv på kort, men også på længere sigt.

1.2 Udgangspunkt: Selvstyre resulterer somme tider i for spredte tilbud

Institutioner inden for erhvervsuddannelserne og de videre uddannelser kan i høj grad selv bestemme, hvilke uddannelser de tilbyder. Finansieringen følger den studerende, således at institutionerne bliver tilskyndet til at tilbyde de uddannelser, som de studerende ønsker. Dette fører til et bredt og varieret uddannelses tilbud, men i nogle tilfælde også til for spredte tilbud: små uddannelser, der tilbydes på flere steder i en region (erhvervsuddannelser) eller over hele landet (de videregående uddannelser).

Denne spredning rummer en risiko for uddannelsernes kvalitet og deres kobling til arbejdsmarkedet. Problemets alvor forstærkes yderligere ved, at der i et stigende antal regioner er tale om faldende indbyggerantal, hvorved antallet af studerende falder, hvorefter et stigende antal uddannelser risikerer at blive urentable. Der er selvfølgelig forskelle mellem undervisningssektorer. Af denne grund bliver den kvalitetsmæssige, rentable og sammenhængende politik i henholdsvis erhvervsuddannelserne og de højere uddannelser behandlet særskilt i nedenstående.

Erhvervsuddannelser

De fleste roc's (=regionale uddannelsescentre) har som regel et bredt tilbud af erhvervsuddannelser, og de har mange muligheder for at tilbyde (nye) uddannelser. Desuden findes der fagskoler med et specifikt uddannelsesstilbud, og de har i princippet ikke denne mulighed. Erhvervsskoler har til opgave at tilbyde undervisning, der opfylder det samfundsmæssige behov. Det faktum, at finansieringen er stærkt relateret til antallet af studerende, giver institutionerne incitament til at tage højde for de (potentielle) studerendes behov. Dernæst spiller, navnlig i erhvervsuddannelserne, efterspørgslen på arbejdsmarkedet en vigtig rolle, fx med hensyn til behovet for lærlinge- og praktikpladser.

Commissie-Oudemans (Oudemans-udvalget, 2010) har anbefalet, at der til erhvervsuddannelserne udvikles en eskalationsmekanisme, der fører til et kvalitetsmæssigt, relevant og sammenhængende uddannelsesstilbud. I første omgang må skolerne selv tage initiativ til at komme med en acceptabel pakke af uddannelser. Såfremt dette ikke resulterer i den ønskede regionale og landsdækkende regulering af uddannelsesstilbuddet, skal der være muligheder for at mægle og bilægge uenigheder.¹ Udvalget-Oudemans råd er i tråd med anbefalingen fra Udvalget-Hermans-Van Zijl (2010) omkring en regional regulering af uddannelsesstilbuddet i samråd med erhvervslivet. Udvalget-Oudemans følger ligeledes anbefalingen fra Udvalget-Hermans-Van Zijl med hensyn til gennemførelsen af en forenkling af kvalitetsstrukturen, som er baseret på mere globale kvalifikationsrapporter med deri plads til brede og smalle uddannelser. Her spiller SBB (= nyt organ for: Samarbejde mellem Erhvervsuddannelser og Erhvervsliv) en central rolle.²

De videregående uddannelser

Ved oprettelsen af nye uddannelser inden for de videregående uddannelser foretages der foruden en indholdsmæssig bedømmelse af NVAO (Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie= Akkrediteringsrådet) også en effektvurderingstest af CDHO (Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs = Udvalget Effektivurdering af de videregående uddannelser). Udover arbejdsmarkedsrelevans og regional spredning er det et vigtigt kriterium, at den nye uddannelse ikke resulterer i mindre udnyttelse af den eksisterende kapacitet.³ Kan den nye uddannelse betjene et tilstrækkeligt antal studerende, og udgør den ingen trussel imod eksisterende uddannelsers omfang, kvalitet og levedygtighed?

Effektivurderingstesten i de videregående uddannelser ser faktisk ud til at resultere i en begrænsning af antallet af nye uddannelser, men den kan ikke anvendes på det eksisterende uddannelsesstilbud. På denne måde bliver tilvæksten af nye uddannelser højst forsinket, og der tages ikke hensyn til eventuelt aftagende interesse fra studiesøgende. Dette rejser spørgsmålet, om det ikke også er ønskeligt med forholdsregler for det eksisterende tilbud. Hertil kan dog indvendes, at effektivurderingstesten allerede er forbundet med store administrative udgifter for institutioner, der vil oprette en ny uddannelse. Udgifterne er ikke direkte synlige på undervisningsbudgettet, men udgør også en del af institutionernes overhead og vil blive

forøget yderligere, hvis effektivitetsvurderingstesten også skal omfatte det eksisterende uddannelsesstilbud.

De videregående uddannelsers tidligere forsøg på at reducere uddannelsesstilbuddet er førhen strandet.⁴ Institutionerne fik skyld for primært at være fokuseret på kontinuiteten af egen organisation og som reaktion på en aftagende interesse for eksisterende uddannelser at søge tilflugt i oprettelsen af nye uddannelser.⁵ Institutioners forsøg på selvregulering via indbyrdes aftaler har sjældent vist sig at være succesfulde. Det er overordentlig vanskeligt for institutioner at få lavet indbyrdes aftaler og derpå binde sig til disse aftaler.⁶ En midlertidig afskaffelse af en effektivitetsvurderingstest på nye uddannelser omkring 2000 var fx forbundet med en bølge af forslag om nye uddannelser.

1.3 Forespørgsel til rådet: Hvordan kan uddannelsers kvalitet, relevans og sammenhæng forbedres?

Anledningen til denne rapport er en forespørgsel fra Undervisningsudvalget i det hollandske parlament. Det centrale spørgsmål handler om, hvordan uddannelsesstilbuddets kvalitet, relevans og sammenhæng kan forbedres. Er det muligt at realisere en fremtidig metode, som på den ene side tilgodeser individuelle studerendes behov og på den anden side tager højde for efterspørgslen på arbejdsmarkedet og de økonomiske muligheder?

Rapporten fokuserer på erhvervsuddannelserne, professionshøjskolerne og de universitære uddannelser. Heri behandles kvalitet, relevans og sammenhæng i både nye uddannelser og især med hensyn til det eksisterende uddannelsesstilbud.

Rapportens tilblivelse

Der er ved udarbejdelsen af denne rapport foretaget undersøgelser af uddannelsesstilbuddet i en række lande for at høre deres erfaringer med hensyn til kvalitet, relevans og sammenhæng. Forskere fra KBA (=Videncentrum erhvervsuddannelser og arbejdsmarked) og IVA (=Undersøgelsesbureau for strategi og rådgivning) påtog sig dette i erhvervsuddannelserne, forskere fra CHEPS (Center for Higher Education Policy Studies) påtog sig at undersøge de videregående uddannelser. Studierne kan ses på Undervisningsudvalgets hjemmeside. Endvidere fandt der litteraturundersøgelse sted, og der blev ført samtaler med forskellige involverede omkring effektivitetsvurderingsområdet (se oversigten over konsulterede eksperter i slutningen af dette råd). Desuden var der et panelmøde med SER (Socialt-økonomiske Råd i Holland).

2. Uddannelsers kvalitet, relevans og sammenhæng i Nederlandene: Stort set i orden, men nogle ting kan forbedres

Begreberne kvalitet, relevans og sammenhæng dækker studiesøgendes studievalg, uddannelsernes indhold og uddannelsesstilbuddets effektivitet. Studiesøgende vælger som regel uddannelser, som de ikke fortryder sidenhen, og koblingen til arbejdsmarkedet er generelt også god. Ikke desto mindre har studiesøgende somme tider for lidt indsigt i uddannelsernes indhold og arbejdsmarkedsperspektiv. Desuden findes der stadig mange små og urentable uddannelser.

2.1 Kvalitet, relevans og sammenhæng indeholder tre elementer

Ved bedømmelsen af uddannelsesstilbuddets kvalitet, relevans og sammenhæng handler det om en ligevægt mellem tre elementer: 1) de studiesøgendes studievalg; 2) uddannelsernes indhold; og 3) uddannelsesstilbuddets effektivitet (organiserbarhed). For at kunne undersøge, om der er tale om et kvalitetsmæssigt, relevant og sammenhængende uddannelsesstilbud beskrives de tre elementer først særskilt. Er studiesøgende i stand til at foretage et godt studievalg? Omfatter uddannelsernes indhold den rette blanding af generelle og fagrelevante fag, er uddannelsen ikke for bred eller for smal? Er uddannelsesstilbuddet organiseret på en effektiv måde? Det afhænger derpå af ligevægten mellem de tre elementer, hvorvidt der i sidste ende er tale om et kvalitetsmæssigt, relevant og sammenhængende uddannelsesstilbud.

Mere fokus på det ene element sker på bekostning af det andet element. Således kan forskellige institutioners koncentration af uddannelser give fordele med hensyn til omfang, hvilket resulterer i større effektivitet, men de sker på bekostning af de studiesøgendes valgmuligheder. Uddannelsen bliver jo tilbudt færre steder, hvorved den gennemsnitlige afstand for de studerende til uddannelsen øges. Denne afvejning kan variere i hver sektor: den regionale spredning har fx større betydning for erhvervsuddannelserne end for den universitære undervisning.

Der kan også optræde spænding mellem indhold og effektivitet. Tænk fx på tilbud med smalle og brede uddannelser. Brede uddannelser kan tiltrække flere studerende og udsætte de studerendes valg, hvorved der opstår en mere effektiv tilrettelæggelse og gennemstrømning. Samtidig kan uddannelsens bredde gøre studerende mindre egnede til et bestemt erhverv. I øvrigt er det med hensyn til andre uddannelser muligt, at de bredere uddannelser netop forstærker arbejdsmarkedsrelevansen. En mere bredt uddannet dimittend er mere fleksibel samt bedre rustet til nye udviklinger på erhvervs- og arbejdsmarkedsområdet. Denne spænding mellem effektivitet og arbejdsmarkedsrelevans er fx afhængig af de tilhørende erhvervs konjunkturfølsomhed og af usikkerhedsgraden på arbejdsmarkedet.⁷ Desuden er der tale om interaktion med hensyn til afvejningen mellem omfang og regional spredning: regional spredning er lettere at realisere med bredere uddannelser.

Til sidst kan studievalget også være kompliceret i forhold til uddannelsers indhold. Et eksempel herpå er, at institutioner kan have et incitament til at tilbyde populære, men mindre arbejdsrelevante uddannelser.

2.2 Studievalg: Informationen kan forbedres

Nederlandske studiesøgende bliver praktisk taget ikke belemret i deres studievalg. Institutionernes uddannelsesstilbud er varieret og ofte med regional spredning. Så godt som alle studiesøgende kan derved følge den uddannelse, som de vælger. Kun få uddannelser (inden for de videregående uddannelser) har adgangsbegrænsning (maximalt antal studerende) eller et optagelseskrav (som på teater- eller hotelskolen). Dette er anderledes i forhold til andre lande, hvor mange uddannelser kæmper med kapacitetsbegrænsninger, herunder også erhvervsuddannelserne.⁸ Dette betyder ikke, at der på det nederlandske arbejdsmarked ikke finder nogen regulering sted mellem udbud og efterspørgsel, men at man primært lader denne regulering foregå via markedseffekten. Det rummer store fordele for tilbuddets fleksibilitet og tilgængelighed.

Til gengæld er der en bremse på tilbuddet af nye uddannelser i de videregående uddannelser. Nye uddannelser underkastes foruden en indholdsmæssig bedømmelse af NVAO (=Akkrediteringsrådet) også en effektvurdering af CDHO (=Udvalget Effektivitet af de videregående uddannelser), før de tillades. I erhvervsuddannelserne finder en sådan effektvurdering ikke sted. Erhvervsskoler er imidlertid forpligtet til kun at tilbyde uddannelser med et realistisk arbejdsmarkedsperspektiv, men rent praktisk har den såkaldte omsorgspligt ingen betydning.⁹

Erhvervsuddannelserne har praktisk taget heller ingen begrænsninger for studiesøgende. Hvis en uddannelse ikke tilbydes andre steder, er en uddannelse forpligtet til at optage enhver (med de rigtige kvalifikationer).¹⁰ Der kan desuden indføres adgangsbegrænsning for en bestemt uddannelse, men det sker kun sjældent i erhvervsuddannelserne. I de videregående uddannelser sker det oftere, at der sættes grænser for antallet af studerende, fx ved fysioterapi, journalistik, tandklinikassistentstudiet og psykologi på professionshøjskolerne samt kriminologi, medicin, psykologi og tandlægestudiet på universitet.¹¹

I et antal tilfælde foretager studerende et valg, som de bagefter fortryder. Tabel 1 viser, hvilke procenttal dimittender i erhvervsuddannelserne og de videregående uddannelser sidenhen har fortrudt valget af uddannelse. Det viser sig, at gennemsnitligt har omkring en ud af seks dimittender fortrudt, men det er mere interessant at finde ud af på hvilke uddannelser, procenten er højere eller lavere. Tabel 1 viser kun forskellene på sektorniveau, hvorved disse forskelle forbliver begrænsede, men den viser dog, at der fx er mindst fortrydelse hos dimittender i sundhedssektoren. Det faktum at elever på ungdomsuddannelser ofte knap nok har en ide om deres chancer på arbejdsmarkedet, angiver, at der er god grund til at forbedre informationen.¹²

Tabel 1: Dimittender der fortryder deres valg af uddannelse

Sektor og uddannelsesniveau	Fortryder uddannelsen
Erhvervsudd. dyr, planter og natur	18,6%
Erhvervsudd. teknik	17,9%
Erhvervsudd. social-kulturel	18,0%
Erhvervsudd. sundhedssektoren	13,1%
Erhvervsudd. økonomi	22,8%
Prof.højskole undervisning	12,2%
Prof.højskole social-kulturel	23,0%
Prof.højskole dyr, planter og natur	24,4%
Prof.højskole teknik	13,2%
Prof.højskole det sundhedsfaglige område	11,6%
Prof.højskole økonomi	26,3%
Uu sprog og social-kulturel	15,5%
Uu dyr, planter og natur	23,0%
Uu teknik	11,2%
Uu medicinsk	6,5%
Uu økonomi og jura	12,9%

Bron: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, 2011.

(Kilde: Researchcenter for Undervisningssektoren og Arbejdsmarkedet, 2011)

2.3 Uddannelsernes indhold: Enkelte uddannelser med begrænset arbejdsperspektiv

Det er væsentligt, at uddannelsernes indhold har god kobling til arbejdsmarkedet; ikke bare på kort sigt, men også på længere sigt. Uddannelser skal derfor finde en god balance mellem almene og fagrelevante fag og altså hverken være for brede eller for smalle. Det er fx ønskeligt, at dimittender straks kan komme på arbejdsmarkedet, men også at de er fleksible nok til at kunne skifte job. Koblingen til arbejdsmarkedet er stort set i orden. Dog er der specifikke vanskeligheder, da ikke alle uddannelser giver tilstrækkelig mulighed for et job. På den anden side forventer man i nogle sektorer netop vanskeligheder på arbejdsmarkedet.

Begrænset styring fra det offentlige

I den politik, som det offentlige fører på nuværende tidspunkt, spiller arbejdsmarkedsrelevansen kun en rolle i effektiviteten og ved fastlæggelsen af en adgangsbegrænsning. Der kan indføres adgangsbegrænsning for en uddannelse på grund af arbejdsmarkedets behov eller på grund af en uddannelses begrænsede kapacitet. I de fleste tilfælde spiller navnlig den begrænsede kapacitet en rolle, i kombination med eller uden et erhvervs indirekte afskærmning mod mange nye studerende (som på medicin- og tandlægestudiet). Institutionerne har selvfølgelig kontakt med erhvervslivet for at drøfte efterspørgslen på arbejdskraft og i forbindelse med praktikpladser. Desuden arbejder undervisning og erhvervsliv sammen i SBB.

Det er også spørgsmålet, hvorvidt en stærk styring fra det offentliges side er meningsfuld med hensyn til tilstrømningen til uddannelser med en stor arbejdsmarkedsrelevans, i hvert fald i de videregående uddannelser. Langt fra alle dimittender søger jo et job, der relaterer til deres uddannelse. Næsten halvdelen af de teknisk uddannede på professionshøjskolerne og på universiteterne er fx beskæftiget i et ikke-teknisk erhverv.¹³

Den nuværende arbejdsmarkedsrelevans

Tilliden til udbud og efterspørgsel frem for regulering af uddannelsespladser fører i Nederlandene – bortset fra enkelte tilfælde – kun i ringe grad til dårlige arbejdsmarkedschancer for dimittenderne. Nederlandene har i sammenligning med andre lande i EU en meget lav ungdomsarbejdsløshed. Den gennemsnitlige arbejdsløshed i EU for unge under 25 år var på 21,3% i begyndelsen af 2012, det fremgår af data fra det europæiske statistikbureau Eurostat. Nederlandene har en betydelig bedre score med en ungdomsarbejdsløshed på 8,6. Kun i Østrig lå arbejdsløsheden lidt lavere. Også arbejdsløsheden blandt alle arbejdsdygtige i Nederlandene er næsten den laveste i hele eurozonen. Selvom arbejdsløsheden er afhængig af andre faktorer end kun selve uddannelsen, er den lave (ungdoms)arbejdsløshed en indikation på, at de nederlandske uddannelsers arbejdsmarkedsrelevans i hvert fald ikke er dårlig.

Tabel 2 viser den gennemsnitlige dimittendledighed efter halvandet år. Kun hos dimittender i erhvervsuddannelsen økonomi ligger tallet på over 10% (11%). I andre erhvervsuddannelser og i alle sektorer inden for professionshøjskolerne er den gennemsnitlige procent aldrig højere end 9%, i de fleste sektorer er den noget lavere. På universiteterne kommer den viste gennemsnitlige arbejdsløshedsprocent aldrig over 7%.

Tabel 2: Perspektiver 1,5 år efter afsluttet uddannelse

Sektor og uddannelsesniveau	Dimittendledighed efter 1,5år	Dimittender med job under niveau 1,5 år senere
Erhvervsudd. planter, dyr og natur	7,7%	25,9
Erhvervsudd. Teknik	9,0%	17,0%
Erhvervsudd. social-kulturel	5,5%	13,9%
Erhvervsudd. sundhedssektoren	2,7	8,2%
Erhvervs. Økonomi	11,0%	27,2%
Prof.højskole undervisning	4,7%	8,0%
Prof.højskole social-kulturel	2,5%	30,1%
Prof.højskole: planter, dyr og natur	8,8%	23,5%
Prof.højskole teknik	4,7%	15,0%
Prof.højskole det sundhedsfaglige område	2,5%	18,7%
Prof.højskole økonomi	6,3%	22,8%
Uu sprog og social-kulturel	6,7%	43,1%
Uu planter, dyr og natur	6,9%	36,6%
Uu teknik	4,4%	32,7%
Uu medicinsk	1,7%	2,9%
Uu økonomi og jura	6,5%	34,0%

Bron: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, 2011

(Kilde: Researchcenter for Undervisningssektoren og Arbejdsmarkedet, 2011)

Det er på sin plads at knytte et par bemærkninger til disse tal. For det første er der tale om gennemsnit pr. sektor. Det er altså muligt, at nogle studier inden for en bestemt sektor kæmper med (meget) højere arbejdsløshedsprocenttal. For det andet er chancen for et job en ufuldstændig indikator for dimittenders arbejdsmarkedsperspektiv. Desuden er jobniveauet væsentligt. Dimittender kan jo have i lavere kvalificerede jobs, end de er uddannede til. Efter halvandet år er det tilfældet for omkring 20% af dimittenderne med en stor variation i uddannelsesniveauerne og sektorerne (se tabel 2). Det skal hertil bemærkes, at højere uddannede med deres erhvervsvalg også kan forhøje niveauet på et erhverv, fx i tilfælde af, at akademikere vælger en lærerfunktion med påkrævet professionshøjskoleniveau.

Fremtidig arbejdsmarkedsrelevans

Oplysningerne i tabel 2 om uddannelsernes arbejdsmarkedsrelevans er baseret på stikprøver blandt dimittender. Tallene beskriver altså faktisk en situation for (relativ) kort tid siden. For studerende, der begynder på en uddannelse, er navnlig arbejdsmarkedsrelevansen i nær fremtid af betydning. Tabel 3 belyser dette nærmere.

Tabel 3: Arbejdsmarkedsperspektiv i nær fremtid varierer mellem sektorerne

Sektor og uddannelsesniveau	Arbejdsmarkedsperspektiv 2011-2016
Erhvervsudd. planter, dyr og natur	God

Erhvervsudd. teknik	God
Erhvervsudd. social-kulturel	Rimelig
Erhvervsudd. sundhedssektoren	God
Erhvervsudd. økonomi	Middelmådig
Prof.højskole undervisning	God
Prof.højskole social-kulturel	Middelmådig
Prof.højskole planter, dyr og natur	Rimelig
Prof.højskole teknik	God
Prof.højskole det sundhedsfaglige område	God
Prof.højskole økonomi	Middelmådig
Uu sprog og social-kulturel	God
Uu planter, dyr og natur	Middelmådig
Uu teknik	God
Uu medicinsk	meget god
Uu økonomi og jura	Middelmådig

Bron: Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt, 2011.

(Kilde: Researchcenter for undervisningssektoren og arbejdsmarkedet, 2011)

I ingen af sektorerne er der tale om et dårligt arbejdsmarkedsperspektiv i de kommende år. Enkelte sektorer har dog en middelmådig udsigt, navnlig i uddannelserne inden for økonomi. På andre uddannelser er antallet af studerende derimod mindre end efterspørgslen på arbejdsmarkedet. Risikoen for mangel på arbejdsmarkedet gør sig fortrinsvis gældende på områderne i sundhedssektoren, teknik og undervisning¹⁴. Det gunstige arbejdsmarkedsperspektiv for medicinske og tekniske universitære uddannelser virker desuden ret konstant, mellem 1994 og 2000 havde disse studier også den højeste arbejdsmarkedsrelevans. Nogle af de andre uddannelsers arbejdsmarkedsperspektiver, så som læreruddannelsen, er følsommere for konjunkturelle og demografiske udviklinger.

2.4 Effektivitet: Mange små urentable uddannelser

Der findes stadig mange små, sideordnede uddannelser både i erhvervsuddannelserne og i de videregående uddannelser. I erhvervsuddannelserne drejer det sig om tilbuddet inden for en bestemt region, i de videregående uddannelser drejer det sig fortrinsvis om tilbuddet på landsplan. Set ud fra et nationalt niveau bruges pengene herved ikke effektivt. For hver uddannelse er der jo tale om faste udgifter, som i øvrigt kan variere. Mange tekniske uddannelser kræver fx investeringer i særlige lokaler og apparatur. Selvom der kan være særlige grunde til, at der er forskelle, synes det altså at være mere hensigtsmæssigt, hvis institutioner i den samme region indbyrdes fordeler uddannelserne. Det kan også virke kvalitetsforhøjende.

Minimalt antal studerende

I 2011 fik MBO Raad (=Erhvervsuddannelsernes brancheforening) kortlagt erhvervsuddannelsernes uddannelsesstilbud med fokus på hensigtsmæssighed. Udgangspunktet her var, at en uddannelse skulle have mindst atten studerende.¹⁵ Anvendelse af dette kriterium ville på landsplan resultere i nedlæggelse af nitten små uddannelser, der har færre

end atten studerende (6%). På regionalt og lokalt niveau ville anvendelsen af dette kriterium imidlertid resultere i nedlæggelse af 1.361 uddannelsessteder ud af 4.778 (28%). Desuden er det væsentligt at bemærke, at mindre end 10.000 studerende modtager undervisning ved disse 1.361 uddannelsessteder (2%).¹⁶ Dette betyder, at følgerne ved nedlæggelse af disse uddannelser kun har begrænset indflydelse på tilgængeligheden. Der er desuden ofte tale om, at den samme uddannelse tilbydes af en naboskole, navnlig i Randstad (den vestlige, tætbefolkede del af Nederlandene).

Ved de videregående uddannelser rejser man ofte spørgsmålet, om uddannelsesstilbuddet ikke er for stort. Det samlede uddannelsesstilbud på professionshøjskolerne omfatter omkring 900 bacheloruddannelser og 250 masteruddannelser.¹⁷ På universiteterne drejer det sig om 420 bachelor- og 850 masteruddannelser¹⁸, og her er antallet af bacheloruddannelser desuden forblevet konstant i de sidste ti år.

Der godkendes årligt i gennemsnit halvtreds forespørgsler om nye uddannelser eller nye uddannelsessteder eller filialer i de højere uddannelser.¹⁹ Nedlæggelsen af uddannelser er primært institutionernes egen beslutning og syntes indtil for kort tid siden ikke at finde så hurtigt sted, selvom der dog er tale om en del små uddannelser: omkring 10% af bacheloruddannelserne ved de videregående uddannelsesinstitutioner har mindre end halvtreds studerende.²⁰ I et antal tilfælde drejer det sig om unikke uddannelser, men det drejer sig for det meste om uddannelser, der tilbydes flere steder.

Det er samtidig vanskeligt at fastlægge et strengt minimumskriterium for antallet af studiesøgende, fordi uddannelser i stor udstrækning overlapper hinanden: selvom en stor del af en uddannelse kan organiseres sammen med en større uddannelse, kan en lille uddannelse alligevel være rentabel. Desuden kan en del af de små uddannelser også være særligt arbejdsmarkedsrelevante.

Fremtidig tilbagegang fremhæver problemets alvor

Det fremtidige fald i antallet af studerende på grund af demografiske udviklinger gør nødvendigheden af hensigtsmæssige forholdsregler i uddannelsesstilbuddet endnu mere stringent. Dette fald mærkes allerede nu i ungdomsuddannelserne, fx i udkantsområder, men det er inden længe også relevant for erhvervsuddannelserne og de videregående uddannelser. Det medfølgende dilemma er, at uddannelsesstilbuddet på den ene side må tilpasse sig et fald, på den anden side også skal være tilstrækkelig bredt og på et kvalitetsmæssigt set højt niveau. Eftersom mange dimittender fra navnlig erhvervsuddannelserne og professionshøjskolerne får arbejde i den region, hvor de studerede, er dette også en vigtig faktor for udkantsområdernes økonomiske udvikling

I erhvervsuddannelserne og de videregående uddannelser betyder dette fald en mentalitetsændring, fordi der i de sidste ti år konstant var tale om en stor tilgang i antallet af studerende. Erhvervsskolerens uddannelsesportfolio er fx i mange tilfælde en sum af tilbuddet fra de skoler, der deltager heri, suppleret med uddannelser, som er tilføjet i en periode med et øget antal studerende. Nu hvor antallet af studerende for de kommende års vedkommende ikke længere tiltager, tvinges erhvervsskolerne til at tilpasse deres uddannelsesstilbud og træffe beslutninger.²¹

2.5 Det offentliges rolle i forhold til kvalitet, relevans og sammenhæng

I første instans er institutioner i erhvervsuddannelserne og de videregående uddannelser selv ansvarlige for kvaliteten af deres uddannelser og effektiv investering af de midler, som de modtager for at tilbyde uddannelser. På institutionsniveau er det også den bedste garanti for et effektivt uddannelsesstilbud af høj kvalitet. Det offentlige overvåger desuden uddannelsernes kvalitet via Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen og NVAO (=Akkrediteringsrådet). Det nederlandske system giver også institutioner mulighed for at reagere fleksibelt på forandringer og på arbejdsmarkedets efterspørgsel på studerende. I lande, hvor der arbejdes med en planlægningsstruktur, viser det sig at være meget vanskeligere at ændre antallet af uddannelsessteder i tide, hvis fx konjunktoren ændrer sig.²²

Men det er ikke nogen garanti for, at individuelle institutioners tiltag også resulterer i et optimalt uddannelsesstilbud på nationalt niveau.²³ Det offentlige har derfor som systemansvarlig til opgave at overvåge og sikre en hensigtsmæssig investering af det offentlige midler.

Også på systemplan har det offentlige et ansvar, når det drejer sig om tilgængeligheden i uddannelsessystemet. Det betyder efter rådets opfattelse, at det offentlige må kunne gribe ind i (særlige) tilfælde, hvor en institution ikke længere vil tilbyde en unik og samfundsmæssig relevant uddannelse. I kapitel 3 vil rådet komme nærmere ind på det offentlige rolle i forhold til uddannelsesstilbuddets kvalitet, relevans og sammenhæng yderligere.

3. Synliggørelse af kvalitet, relevans og sammenhæng

Ifølge rådet er god information absolut afgørende for at opnå kvalitet, relevans og sammenhæng i uddannelserne. En uddannelsesguide med information om uddannelsernes kvalitet og arbejdsmarkedsrelevans hjælper studiesøgende, når der skal vælges et studie. På institutioner bør der indføres trafiklyskriterier, der stimulerer dem til nøje at overvåge og om nødvendigt tilpasse deres uddannelsesportfolio. I værste fald må det offentlige kunne gribe ind.

3.1 Indikatorer som hjælpemiddel til studerende, institutioner og det offentlige

Generelt er de nederlandske uddannelsesstilbuds kvalitet, relevans og sammenhæng i orden. Studiesøgende kan vælge ud fra et bredt og regionalt fordelt uddannelsesstilbud, og dimittender er i de fleste tilfælde også sidenhen tilfredse med den valgte uddannelse. Også koblingen mellem undervisning og arbejdsmarked er stort set god. De fleste dimittender finder nemlig hurtigt et job. Men koblingen kunne i en række specifikke tilfælde være bedre. Til sidst kan effektiviteten med hensyn til planlægningen af uddannelsesstilbuddet forbedres, men også her drejer det sig om et antal specifikke uddannelser.

Skræddersyede løsninger

De omtalte specifikke problemer omkring kvalitet, relevans og sammenhæng kræver skræddersyede løsninger. Rådet ser ingen grund til en fuldstændig revidering af den nuværende politik. Rådet finder det fornuftigt i princippet at overlade institutionerne muligheden for at realisere et uddannelsesstilbud, der passer til den pågældende institutions profil og de (lokale) studerendes og virksomheders behov. Desuden har det offentlige i første instans til opgave at signalere mulige problemer med kvalitet, relevans og sammenhæng og påpege dem over for studerende og institutioner. Det offentlige kan som systemansvarlig om nødvendigt intervenere.

Efter rådets vurdering kan tildeling af information på basis af indikatorer om uddannelsernes effektivitet, om koblingen til arbejdsmarkedet og om de studerendes tilfredshed være et vigtigt instrument til at forhøje kvaliteten, relevansen og sammenhængen. Bedre information kan hjælpe studiesøgende til at foretage et bedre studievalg, og den stimulerer institutioner til om nødvendigt at tilpasse uddannelsesstilbuddet.

Institutionerne har initiativet

For at få institutioner til at være endnu bedre til selv at undersøge uddannelsesstilbuddet opfordrer rådet til at koble trafiklyskriterier til disse indikatorer. Dette indebærer, at man signalerer, hvis fx antallet af studerende på en uddannelse kommer under en kritisk grænse, hvis en uddannelse er koblet (for) dårligt til arbejdsmarkedet, eller hvis (for) mange studerende er utilfredse med deres studievalg. Et trafiklys bliver derpå ”tændt” ved disse uddannelser, og det er også synligt for institutionerne selv.

Rådet opfordrer bevidst til trafiklyskriterier, der indikerer en mulig uhensigtsmæssig situation, og ikke til kriterier, der automatisk har konsekvenser. Alt efter type uddannelse kan det fornødne minimale antal studerende fx variere kraftigt. Det er klart, at det ikke er hensigtsmæssigt at opretholde en uddannelse med kun få studerende, men hvis den pågældende uddannelse har et stort overlap med en anden uddannelse, kan den dog alligevel godt være et rentabelt tilbud (nedenstående eksempel illustrerer dette). Desuden kan institutioner i samråd med arbejdsgivere opretholde en bestemt uddannelse, fordi den opfylder et behov for dimittender.

I 2011 kortlagde Colo (svarer til SBB= Nyt organ Samarbejde mellem Erhvervsuddannelser og Erhvervsliv) i samarbejde med en række videntcentre uddannelsesstilbuddets kvalitet, relevans og sammenhæng på erhvervsskolerne. Ved hver uddannelse er det synliggjort, hvor den tilbydes, hvor de studerende kommer fra, og hvilke uddannelser der har mindre end atten studerende.

På grundlag af laborantuddannelserne kan man illustrere, hvor kompliceret dette spørgsmål er. Uddannelsen til laborant tilbydes fx på seks steder, men der er kun ét sted med mere end atten studerende. Dernæst findes uddannelsen allround laborant, som har over atten studerende på tolv ud af femten steder. Mange af de samme institutioner tilbyder også beslægtede uddannelser som fx biotekniker, og alle disse uddannelser har ofte også få studerende, men sammen har de nok studerende til at være rentable undervisningstilbud. Det samme gælder for uddannelsen til teknisk uddannelsesassistent.

Kilde: www.aanbodmbo.nl

I første instans er det altså op til institutionerne at undersøge, om tændte trafiklys kræver forholdsregler. Enhver institutions årsberetning bør indeholde en paragraf, hvor der står angivet, hvilke trafiklys der er blevet tændt i det forløbne år, og hvordan institutionen reagerer på det. Et trafiklys må kunne slukkes i en længere periode, hvis en institution kan redegøre for, hvorfor der er legitime grunde til at opretholde en uddannelse.

Det offentlige har det sidste ord

Det offentlige må føre tilsyn med, at disse tiltag fører til bedre afstemning og legitimering af uddannelsesstilbuddet. Måtte det ikke lykkes for institutioner indbyrdes at nå frem til et mere

kvalitetsmæssigt, relevant og sammenhængende uddannelsesstilbud, så kan det offentlige iværksætte en procedure for at bilægge eventuelle uenigheder. I det tilfælde hvor institutioner uden legitim grund undlader at foretage sig noget ved uddannelser med tændte trafiklys, kan det offentlige beslutte at standse finansieringen. Det offentlige har endvidere en opgave, når unikke og samfundsmæssigt relevante uddannelser er i fare for at forsvinde.

I det belgiske Flandern har det vist sig, at et trafiklyskriterium er med til at øge bevidstheden. Der besluttede Udvalget-Soete (2008-2010), at bacheloruddannelser i 2012-2013 minimalt skulle have 80 studerende, og fra 2015-2016 mindst 115. Der er ikke tale om et strengt kvantitativt kriterium. Dette såkaldte trafiklyskriterium repræsenterer mere en signalfunktion. Selvom disse minimumskriterier ikke er lovmæssigt vedtaget, har de alligevel en effekt udadtil. Et antal institutioner bruger lignende kriterier for at undersøge egne tilbud.²⁴

3.2 Tre anbefalinger til forbedring af kvalitet, relevans og sammenhæng

Anbefaling 1: Ansvarspligt over for det offentlige på grundlag af trafiklyssystem

Rådet foreslår, at man tænder trafiklys i de tilfælde, hvor de i forvejen fastsatte kriterier overskrides med hensyn til studievalg og uddannelsernes indhold og effektivitet. Disse trafiklys fungerer som indikatorer for mulige problemer med hensyn til kvalitet, relevans og sammenhæng. Indførelse og offentliggørelse af et sådant trafiklyssystem bør tilskynde institutionerne til i samråd med andre institutioner på hensigtsmæssig vis at opbygge og omlægge deres uddannelsesportfolio. Desuden har institutionerne også i deres årsberetning mulighed for at præcisere, hvorfor specifikke små uddannelser stadig opretholdes. I denne kontekst bør også tilsynsrådet spille en afgørende rolle ved udtrykkeligt at bede institutionens ledelse om at stå til ansvar for opretholdelse eller nedlæggelse af bestemte uddannelser. Rådet er slutteligt af den opfattelse, at det offentlige som styringsansvarlig har til opgave at føre tilsyn med uddannelsesstilbuddenes kvalitet, relevans og sammenhæng. I den forbindelse må det offentlige fastsætte en procedure, der kan bilægge eventuelle uenigheder imellem de institutioner, der indbyrdes ikke kan finde frem til en løsning. Ifald trafiklys uden gyldig grund bliver ved med at være tændt, kan det offentlige i yderste tilfælde lukke en uddannelsesinstitution eller stoppe finansieringen af specifikke uddannelser.

Anbefaling 2: Forbedring af studievalgsprocessen ved at øge studiesøgendes indsigt

Det er vigtigt at give studiesøgende indsigt i uddannelsernes indhold, arbejdsmarkedsrelevans og kvalitet, så de får mulighed for at foretage et velovervejet studievalg. Desværre findes der på nuværende tidspunkt langt fra tilstrækkelig og let tilgængelig objektiv information. Det betyder, at vejledningen af de fremtidige studerende må forbedres. Uddannelsesinstitutioner bør informere studiesøgende om uddannelsernes kvalitet og arbejdsmarkedsperspektiv ved hjælp af en uddannelsesguide. Konsekvensen heraf kan være, at de studiesøgende ombestemmer sig med hensyn til valg af studie, hvilket kan få institutionerne til at genoverveje det samlede uddannelsesstilbud. Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen bør kontrollere, om institutionerne også i praksis efterlever disse aftaler (i henhold til tilsynet med institutionernes omsorgspligt). Forhåndenværende objektiv information sikrer også, at man på ungdomsuddannelserne kan give bedre orientering omkring karrierespæktiv og -vejledning.

Anbefaling 3: Særbevilling for unikke og små uddannelser med samfundsmæssig relevans

For at undgå at unikke, små uddannelser med samfundsmæssig relevans forsvinder helt fra det nederlandske landkort bør det offentlige indføre et særbevillingssystem. Herved kan man på baggrund af en ansøgningsprocedure uddele særbevillinger med ekstra tilskud, således at specifikke uddannelser kan opretholdes. Man kan endvidere øge mobiliteten for fx de

mindreårige studerende på erhvervsuddannelserne ved at give dem et gratis rejsekort, hvis de vælger en unik uddannelse, der ikke tilbydes i deres eget område. Slutteligt bør der ved planlagt nedlæggelse af den allersidste uddannelse inden for et bestemt fagområde afgives et signal. Rådet tilråder det offentlige, at der oprettes en indberetningsinstans, hvor man kan anmelde planlagte nedlæggelser af uddannelser, samt at der tildeles særbevillinger til unikke og smalle uddannelser med samfundsmæssig relevans. Inden for erhvervsuddannelserne drejer det sig primært om arbejdsmarkedsrelevans. Inden for universitetsuddannelserne er det endvidere også et spørgsmål om at opretholde en god infrastruktur inden for forskningen.

4. Anbefaling 1: Ansvarspligt over for det offentlige på grundlag af trafiklyssystem

Rådet foreslår, at det offentlige ved hjælp af et trafiklyssystem signalerer mulige problemer vedrørende kvalitet, relevans og sammenhæng. Disse skal tilskynde institutioner til at sørge for en bedre opbygning og (indbyrdes) regulering af uddannelsestilbuddene. Institutioner skal både stå til ansvar herfor i deres årsberetning og over for deres tilsynsråd. Det offentlige kan gribe ind, såfremt institutioner ikke selv formår at løse opgaven.

4.1 Offentliggørelse af trafiklyssystem

Det offentlige bør ved hjælp af offentliggørelse af et trafiklyssystem, fx via en hjemmeside, angive ved hvilke uddannelser, der er mulige problemer med hensyn til kvalitet, relevans og sammenhæng. Derefter bør man på årsbasis holde øje med, hvordan de tændte trafiklys udvikler sig og af hvilke årsager.

Rådet foreslår nedenstående mulige trafiklyskriterier:

- antallet af studerende på en uddannelse i relation til antallet af lignende uddannelser, der tilbydes på landsplan (videregående uddannelser) eller regionalt (erhvervsuddannelser): jo flere uddannelser, jo højere minimum antal studerende (effektivitet);
- procenttal dimittendledighed fra en uddannelse (indhold);
- procenttal af dimittender, der ikke har et job på deres eget niveau (indhold);
- procenttal af studerende, der skifter studie inden for det første år (studievalg); og
- procenttal af dimittender, der fortryder den valgte uddannelse (studievalg).

Trafiklyssystemet bør være indstillet således, at trafiklysene bliver tændt, såfremt der er grund til bekymring i henhold til kvalitet, relevans og sammenhæng. Det vil sige, når antallet af studerende er så lavt, at det må antages, at det er umuligt at tilrettelægge en rentabel uddannelse. Hvad angår procentdelen af dimittender uden job (på eget niveau) eller dimittender, der fortryder den valgte uddannelse, bør trafiklysene tændes, hvis indikatorerne er stærkt afvigende fra gennemsnittet på landsplan.

Rådet anser det for vigtigt, at sektoren kan genkende sig selv i trafiklyskriterierne. Det anbefales derfor at lade institutionerne spille en rolle i udformningen af disse, således at man når frem til kriterier, der accepteres af såvel institutionerne som det offentlige. Der cirkulerer allerede på nuværende tidspunkt diverse kriterier på erhvervsuddannelserne og de videregående uddannelser, der udmærket kan fungere som et muligt trafiklys for effektiviteten. På erhvervsuddannelserne anvender SBB (Samarbejdsorgan mellem Erhvervsuddannelser og Erhvervsliv) fx 18 studerende som minimumkriterium (for de erhvervsuddannende og

erhvervsledsagende uddannelser på niveau 2, 3 og 4 (samlet)). For de videregående uddannelsers vedkommende taler Reviewkommissionen om (for) små uddannelser, hvis der er mindre end 50 bachelorstuderende.²⁵

Disse størrelser er grove indikatorer, da lignende grænser naturligvis kan variere fra uddannelse til uddannelse, eller – for at gøre det mere transparent – fra sektor til sektor. En teknisk uddannelse har generelt større udgifter end en økonomiuddannelse, hvorved der kræves et større antal studerende for at dække omkostningerne.²⁶ Samtidig viser det sig, at studerende på de tekniske uddannelser i mindre høj grad lader sig afskrække af geografiske afstande end studerende på økonomi- og sundhedsuddannelserne. Hvis en uddannelsesinstitution befinder sig på en afstand af 10 kilometer, er der mindre chance for, at den studerende vælger den pågældende uddannelse (3% mindre for tekniske uddannelser og 9% mindre for økonomi- og sundhedsuddannelser).²⁷ Dette kan også betyde, at tilbuddet af tekniske uddannelser kan gøres mindre finmasket og derfor muligvis kan baseres på højere minimumantal af studerende end tilbuddene for økonomi- og sundhedsuddannelser.

Endvidere er det set ud fra spørgsmålet om kvalitet, relevans og sammenhæng vigtigt at undersøge antallet af nogenlunde ens uddannelser på regionalt plan og på landsplan. Der kan for uddannelser, der tilbydes på diverse steder, kræves et højere minimumantal studerende end på en unik uddannelse. I visse tilfælde er det muligt at forestille sig en unik videregående uddannelse med 50 studerende, men det er i princippet ikke hensigtsmæssigt at fordele 100 studerende på to uddannelsessteder.

Værdien af korrekte data

Det er vigtigt at være opmærksom på indikatorernes kvalitet. Det er relativt enkelt at fastslå antallet af studerende, men det er sværere at måle dimittendernes aktiviteter på og erfaringer fra en specifik uddannelse. Her kræves der korrekte data fra arbejdsmarkedet set i forhold til den valgte uddannelse. I en række tilfælde er CBS (Centraal Bureau voor de Statistiek, Centralinstansen for Statistik = Danmarks Statistik) i besiddelse af ret detaljerede data, der dog først er disponible på et senere tidspunkt. Alternative data fra fx UWV (Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekering=Udførende organ for lønmodtagerforsikringer) er til rådighed på et tidligere tidspunkt, men de har andre begrænsninger. Endvidere kan ændringer i uddannelsernes portfolio – det gælder især for de små uddannelser - medføre store udsving.

4.2 Ansvarsplicht i årsberetning og over for tilsynsrådet

Institutionerne bør i deres årsberetning stå til ansvar for tændte trafiklys på bestemte uddannelser. Man bør kunne forklare hvilke forholdsregler, der er taget på baggrund af de tændte trafiklys, eller hvorfor man ikke anser det for nødvendigt at skride til handling.

Det kan i den henseende både dreje sig om uddannelsernes didaktiske opbygning (bred/smål) eller om den logistiske tilrettelæggelse (på hvor mange institutioner man kan følge en bestemt uddannelse). Overvejelserne med hensyn til en smal eller bred uddannelse kan være problematiske og kan afvige fra uddannelse til uddannelse. I mange tilfælde resulterer en bredere uddannelse i mindre frafald, men nogle gange kan det netop øge frafaldet. For studerende, der endnu ikke helt præcis ved, hvad de vil, kan en bredere studiestart være en hjælp i den videre erhvervsorientering, men for dem, der allerede ved, hvad de vil, kan det netop virke afskrækkende (en uddannelse til bager eller slagter, der fx har delvis fælles overbygning). Samtidig kan også en tilsyneladende udvidelse af en uddannelse netop resultere i en indsnævring set ud fra et arbejdsmarkedsperspektiv: en økonomiuddannelse kan tilbyde et bredere arbejdsmarkedsperspektiv end fx en uddannelse inden for økonomi & turisme.

Institutioner bør oftere turde lade deres uddannelser indgå i en bredere sammenhæng, fx ved at tilrettelægge særlige 'tracks' inden for en eksisterende uddannelse frem for en separat uddannelse. Dette afhænger dog af uddannelsestypen: Forskellige discipliner så som en engelsk, fransk eller tysk tolkeuddannelse kan vanskeligt planlægges som separate 'tracks' inden for en bestemt uddannelse.

Ifølge rådet spiller også tilsynsrådet en afgørende rolle ved bedømmelse af uddannelsesstilbuddenes kvalitet, relevans og sammenhæng. Tilsynsrådet bør gøre mere brug af sin position som mellemed mellem institution og det offentlige og fra tid til anden stimulere institutionens bestyrelse til at tage vanskelige beslutninger. Der bør primært ved sammenstilling af tilsynsrådet fokuseres på personlig ekspertise og kvalitet inden for uddannelse og forskning. Det offentlige kan holde tilsynsrådet ansvarlig for dets rolle og kræve, at man i årsberetningen står til ansvar for den tilsynsførende funktion i henhold til kvalitet, relevans og sammenhæng. Det offentliges rolle som styringsansvarlig vil blive behandlet nærmere i næste afsnit.

4.3 Det offentliges rolle som styringsansvarlig

Rådet går ud fra, at offentliggørelse af de foreslåede trafiklyskriterier og forpligtelsen til at være ansvarlig herfor vil medvirke til at løse en stor del af de signalerede problempunkter vedrørende kvalitet, relevans og sammenhæng. I de tilfælde, hvor det ikke lykkes, er det op til det offentlige at tage hånd om situationen. Endvidere understreger rådet, som supplement til de allerede eksisterende instrumenter (så som omsorgspligten på erhvervsuddannelserne og en evaluering af nye uddannelser inden for de videregående uddannelser), det offentliges rolle i forbindelse med bilæggelse af uenigheder mellem institutioner samt afvikling af finansiering til uddannelser med tændte trafiklys uden legitim grund.

Procedure til bilæggelse af uenigheder mellem institutioner

Såfremt institutioner ikke indbyrdes formår at tilrettelægge deres uddannelsesstilbud i samråd med hinanden, har det offentlige til opgave at fastsætte en procedure til bilæggelse af sådanne uenigheder. Også i denne kontekst kan trafiklyskriterierne fungere som vigtig informationskilde.

Derudover må det offentlige holde øje med, om trafiklyskriterierne også rent faktisk resulterer i uddannelsesstilbud med kvalitet, relevans og sammenhæng. Såfremt dette ikke er tilfældet, må der være mulighed for at videreføre uddannelser (når unikke uddannelser med samfundsmæssig relevans trues med nedlæggelse, se anbefaling 3, kapitel 6) eller at nedlægge uddannelser, således som omtalt i nedenstående.

Den planlagte strategi for erhvervsuddannelserne er i det store og hele i overensstemmelse med evalueringsrammerne for de regionale uddannelsesstilbud som foreslået af Ministerie van OCW (=Ministeriet for Undervisning, Kultur og Forskning) i april 2012 og indgår i planerne om forbedring af kvalitet, relevans og sammenhæng.²⁸ Den af ministeriet foreslåede strategi tager udgangspunkt i en forbedring af informationen til studerende, en styrkelse af uddannelsesportfolien på institutionelt niveau, en bedre regulering af tilbuddene på regionalt plan samt en styrkelse af udbuddet af specifikke uddannelser på landsplan. Hertil hører fastsættelse af evalueringsrammer for uddannelsesstilbuddet på regionalt plan, hvorved opmærksomheden rettes mod indikatorer med tilhørende signalværdi, hvad angår arbejdsmarkedsrelevans, hensigtsmæssighed og tilgængelighed. Såfremt en af signalværdierne overskrides, må det danne grundlag for en nærmere analyse af den specifikke situation. Analysens absolutte tyngdepunkt er dog arbejdsmarkedsrelevansen, og der er i den henseende

påfaldende mindre fokus på andre aspekter af kvalitet, relevans og sammenhæng (så som studievalg og effektivitet).

Også for de videregående uddannelsers vedkommende bliver der truffet aftaler med institutioner om en omrokering samt en skarpere profilering af uddannelsesstilbuddet; det sker delvis med udgangspunkt i topsektorenes dagsordener. Således vil tildeling af 7% af undervisningsbudgettet for de videregående uddannelser i perioden 2013-2016 komme til at afhænge af præstationsaftaler mellem institutionerne indbyrdes. Inden for disse rammer er der for de videregående uddannelser og den videnskabelige forskning nedsat en Reviewkommission til bedømmelse af forslag fra universiteter og professionshøjskoler. Udvalget tager udgangspunkt i tre kriterier: 1) ambitionsniveau og realitetsindhold i forslag omhandlende uddannelser, forskning og valorisering; 2) grad af overensstemmelse med ønsket tyngdepunkt og differentiering på systemplan; og 3) realiseringsmulighed.²⁹

Til trods for at aftalerne på de videregående uddannelser kan bidrage til en forbedring af kvalitet, relevans og sammenhæng, er der dog stadig ikke tale om nogen garanti for dette. Rådet foreslår derfor, at der i lighed med erhvervsuddannelserne udvikles bedømmelseskriterier for de videregående uddannelser med henblik på evaluering af kvalitet, relevans og sammenhæng i uddannelsesstilbud på landsplan. Dette er i overensstemmelse med det nederlandske undervisningsministeriums planer om med jævne mellemrum at undersøge uddannelsesstilbuddet for at opnå en bedre regional opgavefordeling og regulering. Det drejer sig i den forbindelse både om en indskrænkning af antallet af urentable uddannelser, der er nært beslægtede med hinanden (inden for den tekniske sektor findes der fx over 60 forskellige uddannelsesbetegnelser), og om en indskrænkning af antallet af undervisningssteder, hvor man tilbyder den samme uddannelse.³⁰

I yderste tilfælde skal det for det offentlige være muligt at fratage retten til finansiering af en bestemt uddannelse eller retten til at tilbyde en uddannelse på et bestemt sted. Rådet påpeger, at det i WHW (Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek=Loven om højere uddannelser og videnskabelig forskning) er fastsat, at undervisningsministeren har beføjelse hertil grundet overvejelser vedrørende kvalitet, relevans og sammenhæng.³¹

Procedure til udførelse af offentlige foranstaltninger til gavn for kvalitet, relevans og sammenhæng på erhvervsuddannelserne og de videregående uddannelser

Rådet foreslår, at det offentlige indfører en procedure til nedlæggelse af uddannelser, såfremt der er tale om et u hensigtsmæssigt uddannelsesstilbud hvad angår kvalitet, relevans og sammenhæng. Tændte trafiklys danner baggrund herfor. Følgelig er det i første instans op til institutioner at skride til (samlet) handling for at få 'slukket' disse trafiklys eller på overbevisende måde at forklare, hvordan den aktuelle situation eventuelt kan legitimeres. Hvis det viser sig, at trafiklysene har været tændt over en længere periode (i over 1 år), kan det offentlige skriftligt holde institutionerne ansvarlige for dette. Samtidigt kan institutionerne blive bedt om at fremlægge en handlingsplan inden for et begrænset tidsrum. Det offentlige er udelukkende berettiget til at gribe ind i tilfælde af, at handlingsplanen ikke virker tilstrækkelig overbevisende.

Derefter må man bedømme, hvor vidt der er tale om en unik og samfundsrelevant uddannelse, om der er tale om flere tændte trafiklys, og på hvilken måde den pågældende institution har legitimeret opretholdelsen af en bestemt uddannelse. Hvis det ikke drejer sig om en unik og samfundsrelevant uddannelse, og hvis institutionen ikke har været i stand til at komme med en god forklaring på, hvorfor de forskellige trafiklys stadig er tændt, kan det offentlige beslutte sig til at nedlægge den pågældende uddannelse (uddannelsessted) eller stoppe finansiering heraf.

Ved en nærmere udarbejdelse af den af rådet foreslåede procedure bør der ikke kun fokuseres på de dertilhørende administrative omkostninger for det offentlige, men også på de ekstra administrative omkostninger for institutionerne. Proceduren bør tilrettelægges på en sådan måde, at den ikke eller kun i ringe grad resulterer i en legitimeringsbyrde for uddannelser, hvor der ikke er tale om en u hensigtsmæssig situation.

Rådet anbefaler med hensyn til valg af de større uddannelser og den indholdsmæssige del (arbejdsmarkedsrelevans) af disse endvidere at give studiesøgende mulighed for at få adgang til bedre information. Den følgende anbefaling behandler derfor spørgsmålet om, hvordan studiesøgende kan få hjælp til at fortage et mere velovervejet valg mellem de forskellige uddannelser.

5. Anbefaling 2: Forbedring af studievalgsprocessen ved at øge studiesøgendes indsigt

Et velovervejet studievalg er kun muligt, hvis studiesøgende ved, hvad de vælger. Institutioner bør derfor give en ærlig fremstilling af uddannelsernes kvalitet og arbejdsrelevans. Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen bør føre tilsyn hermed. Også institutioner med ungdomsuddannelser vil være i stand til at give eleverne bedre vejledning, hvis de er i besiddelse af objektiv information om de forskellige videregående uddannelser.

5.1 Begrænset indsigt med hensyn til uddannelsernes kvalitet og arbejdsmarkedsperspektiv

Studiesøgende kan vælge mellem et utal af uddannelser, især hvad erhvervsuddannelserne angår. God vejledning er derfor yderst vigtig. Objektiv information hjælper med til at kunne foretage et velovervejet valg. Tænk i denne forbindelse fx på information om uddannelsernes kvalitet eller forventet arbejdsmarkedsperspektiv. I øjeblikket modtager studiesøgende ingen strukturel information. Elever på ungdomsuddannelserne har følgelig i studievalgsprocessen så at sige ingen ide om deres chancer på arbejdsmarkedet.³²

Institutioner erkender også selv, at der kan gives meget bedre information. HBO-rådet (=Rådet for de Højere Professionsuddannelser) og VSNU (=Foreningen af Samarbejdende Universiteter) har indvilliget i at udarbejde planer for en fælles 'uddannelsesguide' for professionshøjskoler og universiteter. Uddannelserne er i guiden forpligtet til at give information om fx antallet af kontakttimer, studiesucces samt jobchancer.³³ En række professionshøjskoler er allerede kommet med egne initiativer på området. For hver enkelt uddannelse er der tale om information ud fra fastsatte indikatorer, målt i forhold til et benchmark på landsplan.

Erhvervsuddannelser har ifølge loven, som led i den såkaldte omsorgspligt, allerede pligt til i god tid og på realistisk vis at oplyse studiesøgende om chancerne på arbejdsmarkedet.³⁴ I praksis bliver denne omsorgspligt imidlertid ikke altid håndhævet. Institutionerne har svært ved at finde sig tilrette i den vanskelige dobbeltrolle, hvor de på den ene side skal give studiesøgende så god mulig information og på den anden side ud fra et driftsøkonomisk behov skal forsøge at øge antallet af studerende.³⁵ For at forbedre informationen til studiesøgende på erhvervsuddannelserne har man også her planer om at indføre en uddannelsesguide.³⁶ Endvidere vil tilsynet med uddannelsernes omsorgspligt blive skærpet. Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen vil i den forbindelse vurdere, om institutioner fokuserer tilstrækkeligt på deres uddannelsers hensigtsmæssighed og arbejdsmarkedsperspektiv.³⁷

De nuværende oplysninger om arbejdsmarkedsperspektiverne kan absolut forbedres. De er nemlig baseret på undersøgelser blandt dimittender. Det vil sige, at man kun for et begrænset antal studerendes vedkommende ved, hvordan overgangen til arbejdsmarkedet er forløbet. Hvis man gør brug af registreringsdata, har man oplysninger om (næsten) hver eneste studerendes første skridt på arbejdsmarkedet. Herved er det også muligt at indsamle oplysninger fra relativt små uddannelser. Naturligvis har man brug for data fra et minimumantal dimittender for at kunne vejlede om den specifikke uddannelse. Kun i sådanne tilfælde vil oplysningerne være pålidelige og kan den enkeltes privacy garanteres. DUO (Dienst Uitvoering Onderwijs=Udførende Organ for Undervisningsministeriet) er i øjeblikket ved at oprette en sådan databank.³⁸

Begrænset valgfrihed grundet regional tilknytning

Studerende på erhvervsuddannelserne er begrænset i deres studievalg som følge af afstanden til uddannelsesstedet. Undersøgelser viser, at en uddannelse hurtigere fravælges, hvis den ligger længere væk.³⁹ Det samme gælder også for de videregående uddannelser, især for de videregående professionsuddannelsers vedkommende, hvor en stor del af de studerende vælger en uddannelse i nærheden af, hvor de er vokset op. Mobiliteten hos de studerende på de videregående uddannelser er noget større end på erhvervsuddannelserne, men den regionale tilknytning spiller også her en rolle, især på professionsuddannelserne.⁴⁰ Tyske undersøgelser afspejler fx en tendens, der viser, at chancen for at en person overhovedet vælger at studere på et universitet, aftager med 2-3 procent, hvis afstanden til det nærmeste universitet øges med ti kilometer. Hvad professionshøjskolerne angår, ses ingen effekt, muligvis fordi disse ligger spredt over hele Tyskland.⁴¹

5.2 Eliminering af hindringer i studievalsprocessen

Rådet er tilhænger af en så hensigtsmæssig informationsformidling til studiesøgende som mulig. Det bifalder derfor ideen om en uddannelsesguide og ønsker også en guide indført på erhvervsuddannelserne.

Endvidere understreger rådet, at også ungdomsuddannelserne er ansvarlige for en god studievejledning. Skoler bør derfor vide, hvordan deres elever klarer sig på de videregående uddannelser. På grundlag af disse oplysninger kan de så eventuelt tilpasse deres vejledning.

Et første skridt på vejen til at gøre uddannelsesområdet mere transparent er ved at mindske antallet af forskellige betegnelser for næsten ens uddannelser. På de videregående uddannelser rådede Commissie Reductie Aanbod Bacheloropleidingen (CRAB = Kommissionen til reducere af Bacheloruddannelserne) fx i 2003 til næsten en halvering af antallet af uddannelsesbetegnelser fra 206 til 113.⁴² SBB er på nuværende tidspunkt ligeledes i gang med at gøre uddannelsesområdet mere overskueligt.⁴³ På de videregående uddannelser arbejder diverse sektorer på at indgå aftaler med hensyn til klassificering samt tilrettelæggelse af bredere uddannelser.⁴⁴

Dernæst bør der for hver uddannelse foreligge oplysninger om kvalitet og arbejdsmarkedsperspektiver. Til dette formål er det hensigtsmæssigt at anlægge en databank med en så stor mulig mængde af objektiv information. Den pågældende databank kan også fungere som udgangspunkt for trafiklyskriterierne. Der er således mulighed for at fremskaffe oplysninger om den ønskede uddannelse ved et tryk på en knap samt at få et benchmark for den pågældende uddannelse på andre institutioner eller for beslægtede uddannelser. Institutioner skal forpligtes til at anvende disse oplysninger, når de vejleder studiesøgende. Hvis trafiklyskriterierne indgår som en signifikant del af vejledningen, kan disse have en advarende

funktion for studiesøgende. De kan få dem til at skifte mening med hensyn til valg af studie, og dermed få institutioner til at genoverveje tilbuddet af de pågældende uddannelser. Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen har efterfølgende til opgave at kontrollere, om institutioner også faktisk efterlever deres omsorgspligt.

Skoler med ungdomsuddannelser har også mulighed for at gøre brug af denne databank. De bør i særdeleshed følge med i, hvorvidt deres dimittender er succesfulde med hensyn til valg af studie. Tænk i den forbindelse fx på hvor stor en procentdel, der skifter uddannelse allerede inden for et år, eller på procenttallet, der angiver, at de har fortrudt deres valg af uddannelse på et senere tidspunkt. Såfremt disse tal er dårligere end gennemsnittet, er det muligvis en indikator for mangelfuld studievejledning. Karriereperspektiv og karrierevejledning skal i sådanne tilfælde underkastes en kritisk evaluering.

Studievalg er ikke udelukkende baseret på hårde facts

Det er realistisk at antage, at de unges studievalg altid til en vis grad er påvirket af andre motiver end uddannelseskvalitet og arbejdsmarkedsperspektiv. Det er især tydeligt, når det drejer sig om relativt unge studiesøgende, der fx i en alder af 15 år skal vælge en erhvervsuddannelse, at en del af dem endnu ikke præcist ved, hvad de senere vil være og har mulighed for at blive. Ofte har denne gruppe tendens til at vælge en mere specialiseret uddannelse end hensigtsmæssigt for deres fremtidige karriere.⁴⁵ Det betyder, at et uddannelses tilbud, der sikrer kvalitet, relevans og sammenhæng, bør indeholde en ligevægtig blanding af brede og smalle uddannelser.

Problemer i forbindelse med studievalg kan i øvrigt ikke kun tilskrives manglende information vedrørende arbejdsmarkedsperspektiverne, men også manglende viden med hensyn til, hvad det pågældende erhverv indeholder. Tænk fx på en person, der gerne vil beskæftige sig med pleje af syge mennesker. Det vil da være relevant at tænke på en sygeplejerskeuddannelse. Det er muligvis ikke problematisk at få et job inden for denne sektor, men selve arbejdet kan meget vel være det. I praksis kan det måske være skuffende at opdage, hvor lidt opmærksomhed en sygeplejerske kan give den enkelte patient. Endvidere er det også muligt, at man som færdig sygeplejerske havner i jobs, der slet ikke eksisterede på det tidspunkt, man foretog sit studievalg.

5.3 Indkalkulering af arbejdsmarkedsperspektivet på længere sigt

For navnlig erhvervsuddannelsernes vedkommende oprettes uddannelser i samarbejde med de pågældende erhvervssektorer. Virksomhederne er primært interesserede i at udfylde ledige stillinger i det øjeblik, behovet opstår. Derfor foretrækker de at have et bredt udvalg af kvalificeret og disponibelt personale til rådighed og er herved i mindre grad interesserede i uddannelsernes arbejdsmarkedsrelevans på længere sigt. For studerende er fremtidsudsigterne på længere sigt naturligvis af stor vigtighed. Ikke mindst fordi der går ca. fire år fra uddannelsens start til dens afslutning. Desværre er det vanskeligt at vejlede om perspektivet på længere sigt.

For virksomheder, og specielt i MBK (midden- en kleinbedrijf = sektoren for små og mellemstore virksomheder), der udgør størstedelen af erhvervslivet, er det vanskeligt, for ikke at sige umuligt, at forholde sig til fremtiden på længere sigt. Efterspørgslen på dimittender er ofte konjunkturfølsom. Endvidere sørger teknologiske forandringer for ændret efterspørgsel på arbejdsmarkedet. I tidens løb sker der endvidere en ændring i de kompetencer, der forventes af de ansatte. Engelske undersøgelser viser, at der mellem 1997- 2006 fx er sket en stærk stigning i interessen for sociale og kommunikative kompetencer.⁴⁶

Uddannelsernes relevans i forhold til de første jobs giver i øvrigt kun et begrænset indtryk af en uddannelses arbejdsmarkedsrelevans. På længere sigt kan der være tale om et helt andet relevansniveau. Specifikke erhvervsfaglige uddannelser har måske en god kobling til arbejdsmarkedet på kort sigt, men på længere sigt kan mere almene uddannelser være mere effektive.⁴⁷ En uddannelse bør ikke kun kunne tilbyde gode arbejdsmarkedsprospektiver med henblik på det første job, men bør også garantere tilstrækkelig fleksibilitet til at kunne fortsætte i andre jobs, især inden for konjunkturfølsomme sektorer.

Forbedring af den tilgængelige information

Den tilgængelige information om uddannelsernes arbejdsmarkedsrelevans har derfor kun til dels en forudsigende værdi. Informationen er især baseret på de seneste år, højst suppleret med forventninger med hensyn til den nærmeste fremtid. Desuden er der tale om information vedrørende uddannelsernes arbejdsmarkedsrelevans på kortere sigt. Tallene vedrørende arbejdsmarkedsprospektivet kan endvidere være relateret til en type studerende (selvvalg), der har fulgt en bestemt uddannelse inden for de seneste år, og er derfor en mindre god indikator for andre studiesøgende, der har tænkt sig at følge uddannelsen. Ikke desto mindre er den forhåndenværende information vedrørende arbejdsmarkedsrelevansen dog stadig værdifuld. Det er for nogle sektorer også nemmere at komme med prognoser på længere sigt end for andre. Efterspørgslen på personale i fx store dele af sundhedssektoren og den tekniske sektor er strukturelt set større end udbuddet. Antallet af dimittender fra ungdomsuddannelserne er ikke stort nok til at dække udskiftningsbehovet.⁴⁸ Desuden kan den tilgængelige information i markant grad forbedres. Prognoserne på landsplan kan fordeles til regionalt niveau. Hvis studiesøgende modtager mere præcis information, er de også i stand til at foretage et mere velovervejet valg.

6. Anbefaling 3: Særbevillinger til små, unikke uddannelser

Unikke og samfundsrelevante, små uddannelser bør have mulighed for at fortsætte ved hjælp af særbevillinger med ekstra tilskud. Rådet har den opfattelse, at det offentlige her kan spille en rolle, idet det kan medvirke til oprettelsen af en indberetningsinstans for planlagte nedlæggelser af uddannelser samt udstedelsen af særbevillinger for unikke og samfundsrelevante, små uddannelser.

6.1 Særbevillinger til unikke og samfundsrelevante små uddannelser

Rådet foreslår at indføre særbevillinger for unikke og samfundsrelevante, små uddannelser. Således undgår man, at disse forsvinder helt fra det nederlandske uddannelsessystem. For at opnå dette bør der udover en indberetningspligt inden nedlæggelse af uddannelser indføres en ansøgningsprocedure for unikke uddannelser. For erhvervsuddannelsernes vedkommende er dette i overensstemmelse med de for denne sektor foreslåede særbevillinger for små uddannelser. På de videregående uddannelser må der fastsættes en lignende procedure, hvorved det offentlige i sidste instans er ansvarlig for tilkendelsen af bevillingerne.

I den forbindelse er det vigtigt, om der er tale om en uddannelse med samfundsmæssig relevans. På erhvervsuddannelserne drejer det sig først og fremmest om arbejdsmarkedsrelevans. Dette i overensstemmelse med et initiativ fra 'Samenwerkende Organisaties Specialistisch (SOS) Vakmanschap' (=Samarbejdende Organisationer for Specialiseret Håndværk'). Det pågældende initiativ tilstræber opretholdelse af specialiserede erhvervsuddannelser, som på landsplan har et lavt antal studerende, men som dog er nødvendige for at holde et bestemt erhverv i live. Derudover skal der være tale om et erhverv med fremtid samt markant villighed fra branchens side til at bidrage økonomisk. Til dette

formål har SOS Vakmanschap opstillet kriterier, der også er overtaget af Undervisningsministeriet.⁴⁹

Med hensyn til de små uddannelser, der tilbydes flere steder, anser rådet det for at være op til uddannelsesinstitutionerne i samråd med de (regionale) arbejdsgivere at bestemme, om en uddannelse skal opretholdes. Udover arbejdsgivere i erhvervslivet drejer det sig her også om arbejdsgivere i den halvoffentlige sektor, så som fx sundheds- og undervisningssektoren.

Man kan for professionsuddannelsernes vedkommende anvende de samme kriterier som for erhvervsuddannelserne, men man kan dog ved tilkendelse af en særbevilling tage en større mobilitetsgrad hos de studerende med i overvejelserne. Hvad universitetsuddannelserne angår bør et af kriterierne for tilkendelse af særbevillinger endvidere være opretholdelse af en videnskabelig infrastruktur.

I tilknytning til særbevillinger skal der også være tale om ekstra tilskud, der muliggør opretholdelse af bestemte uddannelser på hensigtsmæssig vis, således som også foreslået af SER på et tidligere tidspunkt.⁵⁰ Desuden understreger rådet også vigtigheden af særbevillinger for en begrænset periode (fx fem basisårgange), fordi fx arbejdsmarkedsrelevansen kan ændre sig gennem årene. Samtidig er der også mulighed for, at udviklingen inden for uddannelsesstilbuddet på beslægtede uddannelser resulterer i, at en anden institution er bedre rustet til at føre en bestemt uddannelsesbevilling ud i livet.

Med hensyn til de højere uddannelser kan man i øvrigt også overveje at komme med et samlet undervisningstilbud i samråd med det belgiske Flandern. Der tænkes her specielt på studier, der har for få studerende i Nederlandene til at kunne tilbyde en forsvarlig uddannelse, men dog er vigtige for den videnskabelige infrastruktur inden for det nederlandske sprogområde (jf. her situationen omkring den planlagte nedlæggelse af studiet 'Portugisisk').

6.2 Rejsekort til studerende på unikke erhvervsuddannelser

Rådet slår endvidere til lyd for at øge de 16-17-årige erhvervsstuderendes mobilitet, såfremt de vælger en samfundsrelevant uddannelse, der ikke tilbydes i umiddelbar nærhed af deres bopæl. Rådet tænker i den forbindelse på uddeling af rejsekort. I øjeblikket får studerende på erhvervsuddannelserne kun et rejsekort, hvis de er over 18 år, uanset afstanden til uddannelsesstedet. På nogle institutioner kan trafiklyskriterierne muligvis resultere i nedlæggelse af nogle af de små uddannelser, hvorved den nærmest liggende institution, der tilbyder den samme uddannelse, kommer til at ligge længere væk. For at øge mobiliteten i forhold til unikke erhvervsuddannelser med samfundsmæssig merværdi kan et rejsekort muligvis være en acceptabel løsning.

6.3 Indberetningspligt inden nedlæggelse af uddannelser

En betingelse for indførelse af særbevillinger for unikke uddannelser er en indberetningspligt inden nedlæggelse af uddannelser. Det eksisterende uddannelsesstilbud må være overskueligt, hvis man skal kunne afgøre, om én bestemt uddannelse kun findes på ét bestemt sted. Når den allersidste uddannelse inden for et bestemt fagområde trues med nedlæggelse, skal der afgives et signal.

Der findes kun mangelfulde oplysninger herom i Crebo og Croho, de eksisterende uddannelsesregistre for erhvervsuddannelserne og de videregående uddannelser. Ved nedlæggelse af uddannelser kan institutioner fx gøre brug af slumrende Crebo- en Croho-

registreringer. Der er heller ingen hjælp at hente ved signalering af Crebo- eller Croho-uddannelser uden studerende: når den sidste studerende har forladt en uddannelse, er det muligt, at uddannelsen allerede i praksis har været inaktiv i flere år (og ikke findes som valgmulighed). Der er også eksempler på små, specifikke erhvervsuddannelser (fx uddannelsen til museumsrestauratør), der kun starter med en lille årgang én gang hvert femte år.

Institutioner, der har planer om at nedlægge en uddannelse, bør derfor melde dette i god tid. Til dette formål bør det offentlige oprette en indberetningsinstans. Derefter må det være op til det offentlige at bedømme, om der er tale om en unik uddannelse. I sådanne tilfælde starter man ansøgningsproceduren for en eventuel særbevilling.

Spørgsmålet om, hvordan man kan beskytte unikke og samfundsrelevante, små uddannelser, danner slutakkorden i et nøje afstemt system, hvor kvalitet, relevans og sammenhæng er i højsædet. Har man fundet ud af hvilke specifikke erhvervsuddannelser og videregående uddannelser, der ikke kan tilbyde et kvalitetsmæssigt, relevant og sammenhængende undervisningstilbud, er det efter rådets opfattelse i første omgang de pågældende institutioners opgave at komme med tiltag til ændring af disse forhold. Det offentlige kan derefter gribe ind, ifald de eksisterende uddannelsesstilbud fortsat viser manglende kvalitet, relevans og sammenhæng. Det samme er tilfældet, hvis der sker en uønsket forringelse af uddannelsesstilbuddet.

7. Forkortelser

CBS = svarer til Danmarks Statistik
Centraal Bureau voor de Statistiek

CDHO = Udvalg til bedømmelse af effektivitet på de videregående uddannelser
Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs

CHEPS
Center for Higher Education Policy Studies

CRAB = Kommissionen til reducere antallet af bacheloruddannelserne
Commissie Reductie Aanbod Bacheloropleidingen

Crebo = De eksisterende uddannelsesregistre for erhvervsuddannelserne
Centraal register voor beroepsopleidingen

Croho = De eksisterende uddannelsesregistre for de videregående uddannelser
Centraal register opleidingen hoger onderwijs

DUO = Udførende Organ for Undervisningsministeriet
Dienst Uitvoering Onderwijs

Hbo = Professionsuddannelser
Hoger beroepsonderwijs

Ho = De videregående uddannelser
Hoger onderwijs

KBA = Videncentrum erhvervsuddannelser og arbejdsmarked
Kenniscentrum Beroepsonderwijs Arbeidsmarkt

Mbo = Erhvervsuddannelser
Middelbaar beroepsonderwijs

Mkb = Sektoren for små og mellemstore virksomheder
(midden- en kleinbedrijf)

NVAO = Akkrediteringsrådet
Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie

OCW = Ministeriet for Undervisning, Kultur og Forskning
Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Roc = Erhvervsskole
Regionaal opleidingencentrum = Regionalt uddannelsescenter

SBB = Samarbejdsorgan mellem erhvervsuddannelser og erhvervsliv
Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven

SER = Socialt-økonomisk råd i Nederlandene
Sociaal-Economische Raad

UWV = Udførende organ for lønmodtagerforsikringer
Uitvoeringsinstituut Werknemersverzekering

VSNU = Foreningen af Samarbejdende Universiteter
Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten

WHW = Loven om højere uddannelser og videnskabelig forskning
Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

Wo= Universitetsuddannelser
Wetenschappelijk onderwijs

8. Litteratur

1 cijfer HO 2011. Konsulteret den 18. juni 2012 via 'Dienst Uitvoering Onderwijs' hjemmeside, http://duo.nl/zakelijk/ho/inschrijven_en_bekostigen/1_cijfer_ho_2011.asp.

Bertrand-Cloudt, D., Cörvers, F., Heijke, H. & Van Thor, J. (2011). *Verkenning van de invloed van reisafstand op de keuze voor een middelbare beroepsopleiding*. Maastricht: ROA.

Borghans, L. & De Grip, A. (1999). Smal en breed opleiden: productiviteit versus flexibilitet. *Gids voor de opleidingspraktijk*, 1999(28), 1.29.Bor.21 - 21.29.Bor.33.

Box, J.M.F. (1991). Macrodoelmatigheid en het lemningen-effect. *Tijdschrift voor hoger onderwijs*, 9(4), 219-224.

- Commissie Kwalificeren en Examineren (2010). *Naar meer doelmatigheid in het mbo*. Zoetermeer: Stuurgroep Beroepsonderwijs Bedrijfsleven.
- Commissie Onderwijs en Besturing BVE (2010). *Naar meer focus op het mbo!* Den Haag: Ministerie van OCW.
- De Graaf, D., Hof, B. & Van Klaveren, C. (2009). *De diverse loopbanen van bèta's*. Amsterdam: SEO.
- Eimers, T., Den Boer, P., Busse, G., Vermeulen, M., Vink, R. & Kat-de Jong, M. (2012). *Macrodoelmatigheid van het opleidingsaanbod in het mbo: ervaringen in vier Europese landen*. Nijmegen/ Tilburg: KBA/IVA.
- Green, F. (2012). Employee Involvement, Technology, and Evolution in Job Skills: A Task-Based Analysis. *Industrial and Labor Relations Review*, 65(1).
- Hanushek, E.A., Woessmann, L. & Zhang, L. (2011). *General education, vocational education, and labor-market outcomes over the life-cycle*. Konsulteret den 15. juni 2012 via The National Bureau of Economic Research's hjemmeside, <http://www.nber.org/papers/w17504>.
- Huisman, J. (1995). *Differentiation, diversity and dependency in higher education: A theoretical and empirical analysis*. Doktordisputats. Lemma, Utrecht.
- Huisman, J. (2012). De regulering van studierichtingen in de eerste helft van de jaren tachtig. *TH&MA*, 2012(2), 49-53.
- Inspectie van het Onderwijs (2010). *Zorgplicht arbeidsmarktperspectief bij mbo-instellingen*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Jongbloed, B., Berthold, C., Bischof, L., De Boer, H., Vossensteyn, H. & Van Weel, T. (2012). *Macrodoelmatigheid in het hoger onderwijs: een internationaal vergelijkende studie*. Enschede: CHEPS.
- Lotingsstudies 2012-2013 in hbo en wo*. Konsulteret den 22. juni 2012 via <http://www.ib-groep.nl/particulieren/studeren/loten/loten.asp>.
- Mazza, J. (2012). *On the Uncertain Nature of Human Capital Investments*. Doktordisputats. Universiteit van Amsterdam, Amsterdam.
- Memorie van toelichting bij begroting OCW 2012* (2011). Betænkninger II, 2011-2012, 33000 VIII, nr. 2.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011a). *Kwaliteit in verscheidenheid*. Den Haag: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2011b). *Schriftelijke beantwoording begroting OCW*. Brev fra Undervisningsministeren til parlamentets formand, den 30. november 2011. Kendetegn 350178. Konsulteret den 18. juni 2012 via

<http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ocw/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2011/12/01/beantwoording-vragen-begroting-ocw.html>.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2012a). *Aanbod van mbo-opleidingen*. Brev fra Undervisningsministeren til parlamentets formand, den 2. april 2012. Kendetegn 381437. Konsulteret den 18. juni 2012 via <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ocw/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2012/04/02/kamerbrief-overaanbod-mbo-opleidingen.html>.

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (2012b). *Prestatieafspraken met hogescholen en universiteiten*. Brev fra Undervisningsministeriets statssekretær til parlamentets formand, den 7. marts 2012. Kendetegn 386473. Konsulteret den 18. juni 2012 via <http://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ocw/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2012/03/07/kamerbrief-over-prestatieafspraken-met-hogescholen-en-universiteiten.html>.

Programmamanagement MBO15 (2012). *Macrodoelmatigheid als opdracht*. Den Haag: Programma Macrodoelmatigheid MBO.

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (2011). *De arbeidsmarkt naar opleiding en beroep tot 2016*. Maastricht: ROA.

Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek (2012). *Overzicht indicatoren*. Den Haag: RCHO.

Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (2012). *Mbo-diploma's: doelmatige basis voor vakmanschap*. Zoetermeer: SBB.

Sociaal-Economische Raad (2002). *Koersen op vernieuwing*. Den Haag: SER.

Spieß, C.K. & Wrohlich, K. (2010). Does distance determine who attends a university in Germany? *Economics of Education Review*, 29(3), 470-479.

Stuurgroep Onderwijsbeleid & Commissie Reductie Aanbod Bacheloropleidingen (2003). *Een meer overzichtelijk en doorzichtig aanbod van universitaire bacheloropleidingen*. Utrecht: VSNU.

Van Huis, M. & Wobma, E. (2010). Verhuisgedrag van jongeren. *CBS Bevolkingstrends, 2010* (1e kwartaal), 22-27.

Vink, R., Oosterling, M., Vermeulen, M., Eimers, T. & Kennis, R. (2010). *Doelmatigheid van het middelbaar beroepsonderwijs*. Tilburg: IVA.

VSNU (2012). *Prestaties in perspectief*. Den Haag: VSNU.

Wat zijn de toelatingseisen voor het middelbaar beroepsonderwijs (mbo)? Konsulteret den 18. juni 2012 via det offentlige/statens hjemmeside, <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/beroepsonderwijs/vraag-en-antwoord/wat-zijn-de-toelatingseisen-voor-het-middelbaar-beroepsonderwijs-mbo.html>.

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2012). *Publieke zaken in de marktsamenleving*. Den Haag: WRR.

9. Konsulterede eksperter

Individuele samtaler

Hr. R. Baarda Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven
Hr. W. Berentsen Vereniging FME-CWM
Hr. C. van den Berg VSNU
Fr. B. Claassen Sociaal-Economische Raad
Hr. H. Corstjens Platform Bèta Techniek/MBO15
Hr. F. Cörvers Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt
Fr. G. van Erp MKB-Nederland
Hr. H. de Jonge VSNU
Fr. A. Knottnerus Platform Bèta Techniek/MBO15
Fr. D. Lanser Centraal Planbureau
Hr. A. van der Leest Metaalunie
Hr. H. van der Meer Sociaal-Economische Raad
Hr. K. Pagrach Inspectie van het Onderwijs
Fr. T. Riemens Sociaal-Economische Raad
Hr. R. Smits HBO-raad
Hr. M. van der Steeg Centraal Planbureau
Hr. G. Veneboer Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven
Hr. N. Verbraak Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs
Hr. F. van Vught Reviewcommissie Hoger Onderwijs en Onderzoek
Fr. G. van der Wal Inspectie van het Onderwijs
Fr. M. van der Weiden MBO-raad

Paneldebat SER (d. 3. april 2012)

Fr. M. Bussemaker Hogeschool van Amsterdam
Fr. A. Deelen Centraal Planbureau
Fr. G. Dolsma VNO-NCW
Fr. G. van Erp MKB-Nederland
Fr. H. de Geus MHP
Hr. A. de Grip Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt
Hr. A. Hokken LTO-Nederland
Fr. J. Plantenga Universiteit Utrecht
Fr. C. Rietbergen FNV
Hr. A. Steenhart Algemene Onderwijsbond
Hr. R. van der Woud CNV

10. Fodnoter

1 Commissie Onderwijs en Besturing BVE, 2010.

2 Commissie Kwalificeren en Examineren, 2010.

3 Beleidsregel van de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap van 17 juni 2009, nr. HO&S/BS/2009/118878, houdende beleidsregels inzake de doelmatigheid van het hoger

onderwijs (Beleidsregel doelmatigheid hoger onderwijs 2009). Staatscourant, nr 115, 25 juni 2009.

4 Huisman, 2012.

5 Huisman, 1995.

6 Box, 1991.

7 Borghans & De Grip, 1999.

8 Eimers, Boer, Busse, Vermeulen, Vink, e.a., 2012; Jongbloed, Berthold, Bischof, De Boer, Vossensteyn, e.a., 2012.

9 Kwalitets- og Tilsynsstyrelsen, 2010.

10 Webpagina: *Wat zijn de toelatingseisen voor het middelbaar beroepsonderwijs?*

11 Webpagina: *Lotingsstudies 2012-2013 in hbo en wo.*

12 Mazza, 2012.

13 De Graaf, Hof & Van Klaveren, 2009.

14 Researchcenter for Undervisning og Arbejdsmarked, 2011.

15 Dette er baseret på den forudsætning, at en uddannelse med atten studerende (inden for bestemte erhvervsuddannelser samlet på niveau 2,3 og 4) udmærket kan fungere.

16 Vink, Oosterling, Vermeulen, Eimers & Kennis, 2010.

17 Webpagina: *1 cijfer HO 2011* (til bacheloruddannelser) og Ministeriet for Undervisning, Kultur og Forskning, 2011a (til masteruddannelser)

18 VSNU, 2012.

19 Ministeriet for Undervisning, Kultur og Forskning, 2011a.

20 Webpagina: *1 cijfer HO 2011.*

21 Programmanagement MBO15, 2012.

22 Eimers, Den Boer, Busse, Vermeulen, Vink, e.a., 2012.

23 Det Videnskabelige Råd (for regeringens politik), 2012.

24 Jongbloed, Berthold, Bischof, De Boer, Vossensteyn, e.a., 2012.

25 Reviewkommission for De højere Uddannelser og Forskning, 2012.

26 Finansieringen tager til en vis grad højde for forskelle i uddannelsesudgifter, idet finansieringen pr. studerende er højere ved fx tekniske uddannelser. Institutioner forventes imidlertid selv at sørge for tilstrækkelig vækst, så de kan klare sig med finansieringen; specifikke små uddannelser bliver herved muligvis urentable.

27 Bertrand-Cloodt, Cörvers, Heijke & Van Thor, 2011.

28 Ministeriet for Undervisning, Kultur og Forskning, 2012a.

29 Ministeriet for Undervisning, Kultur og Forskning, 2012b.

30 Ministeriet for Undervisning, Kultur og Forskning, 2011a.

31 Jævnfør artikel 6.5 og artikel 7.17a i WHW.

32 Mazza, 2012.

33 Ministeriet for Undervisning, Kultur og Forskning, 2011b.

34 Den lovmæssige ramme herfor er Lov om omsorgspligt for de studerende, som systemet omkring erhvervsvalgmuligheder kan udgøre del af. WEB, artikel 7.4.8 og Model Deelnemersstatuut JOB-MBO Raad.

35 Kvalitets- og Tilsynsstyrelsen, 2010.

36 *Memorie van toelichting bij begroting OCW 2012*, 2011.

37 Ministeriet for Undervisning, Kultur og Forskning, 2012b.

38 Ministeriet for Undervisning, Kultur og Forskning, 2012b.

39 Van Huis & Wobma, 2010.

40 Van Huis & Wobma, 2010.

41 Spiess & Wrohlich, 2010.

42 Styringsgruppe Undervisningspolitik & Kommissionen til reducere af tilbuddet af Bacheloruddannelser, 2003.

43 Samarbejdsorgan Erhvervsuddannelser og Erhvervsliv, 2012.

44 Ministeriet for Undervisning, Kultur og Forskning, 2011a.

45 Borghans & De Grip, 1999.

46 Green, 2012.

47 Hanushek, Woessmann & Zhang, 2011.

48 Researchcenter for Undervisning og Arbejdsmarked, 2011.

49 Ministeriet for Undervisning, Kultur og Forskning, 2012a.

50 Det social-økonomiske Råd, 2002.

11. Indholdsfortegnelse

Sammenfatning

Anbefaling 1: Stå til ansvar over for det offentlige ved hjælp af et trafiklyssystem

Anbefaling 2: Forbedring af studievalsprocessen ved at forøge de studiesøgendes indsigt

Anbefaling 3: Særbevilling til unikke og samfundsrelevante små uddannelser

1. Indledning

1. Uddannelsestilbud er resultatet af samspil mellem forskellige parter
2. Udgangspunkt: Selvstyre resulterer somme tider i for spredte tilbud
3. Forespørgsel til rådet: Hvordan kan uddannelsers kvalitet, relevans og sammenhæng forbedres?

2. Uddannelsers kvalitet, relevans og sammenhæng i Nederlandene: Stort set i orden, men nogle ting kan forbedres

1. Kvalitet, relevans og sammenhæng indeholder tre elementer
2. Studievalg: Informationen kan forbedres
3. Uddannelsernes indhold: Enkelte uddannelser med begrænset arbejdsperspektiv
4. Effektivitet: Mange små urentable uddannelser
5. Det offentliges rolle i forhold til kvalitet, relevans og sammenhæng

3. Synliggørelse af kvalitet, relevans og sammenhæng

1. Indikatorer som hjælpemiddel til studerende, institutioner og det offentlige
2. Tre anbefalinger til forbedring af kvalitet, relevans og sammenhæng

4. Anbefaling 1: Ansvarspligt over for det offentlige på grundlag af trafiklyssystem

1. Offentliggørelse af trafiklyssystem
2. Ansvarspligt i årsberetning og over for tilsynsrådet
3. Det offentliges rolle som styringsansvarlig

5. Anbefaling 2: Forbedring af studievalsprocessen ved at øge studiesøgendes indsigt

1. Begrænset indsigt med hensyn til uddannelsernes kvalitet og arbejdsmarkedsperspektiv
2. Eliminering af hindringer i studievalsprocessen
3. Indkalkulering af arbejdsmarkedsperspektivet på længere sigt

6. Anbefaling 3: Særbevillinger til små, unikke uddannelser

1. Særbevillinger til unikke og samfundsrelevante små uddannelser
2. Rejsekort til studerende på unikke erhvervsuddannelser
3. Indberetningspligt inden nedlæggelse af uddannelser

7. Forkortelser

8. Litteraturliste

9. Konsulterede eksperter

10. Fodnoter

11. Indholdsfortegnelse

Udvalg for Kvalitet og Relevans
i de Videregående Uddannelser